

УДК 336.132.1

*А. В. Кулінська,
к. держ. упр., доцент кафедри маркетингу та менеджменту,
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Anzhela Kulinska,
PhD, assistant professor of marketing and management department,
Donetsk National University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovsky*

THE FORMATION OF AN EFFECTIVE MECHANISM TO ENSURE THE FINANCIAL COMPONENT OF AN ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

У статті визначено пріоритетні інтереси у фінансовій сфері, здійснено відстеження чинників, які викликають загрозу фінансовій безпеці та проаналізовано взаємозв'язаність складових цієї складної за внутрішньою будовою та ієрархічною декомпозицією структури.

The article defines priority interests in the financial sector, carried out monitoring of factors that cause a threat to the financial security and analyzed the correlation of the components of this complex internal structure and hierarchical decomposition structures.

Ключові слова: фінансова безпека, бюджетна безпека, боргова безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека, інвестиційна безпека, фондова безпека.

Keywords: financial security, fiscal security, debt security, monetary security, investment security, stock security.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Одним із пріоритетних завдань держави є забезпечення національної безпеки, у тому числі її економічного компонента. У структурі останнього, враховуючи переважачу роль фінансів в національній економіці, особливо значимий сегмент займає фінансова безпека. Фінансова складова національної економічної безпеки відображає готовність фінансової системи до особливого та надійного фінансового забезпечення економічних потреб державної влади й ринкових інститутів у розмірах, достатніх для підтримки необхідного рівня економічної безпеки. Нехтування станом фінансової безпеки держави може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей національного господарства, банкрутства суб'єктів господарювання й, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою суверенітету.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Питання розвитку національної фінансової безпеки України давно привертає увагу багатьох вчених-економістів. Так, З.В. Герасимчук, С.В. Міщенко, О.М. Судакова, А.І. Сухоруков, А.І. Шевцов у своїх наукових роботах відображають різні аспекти функціонування фінансової безпеки держави. Також комплексно щодо розв'язання цієї проблеми підійшли О.І. Барановський та М.М. Єрмошенко.

Зокрема, О.І. Барановський розробив принципи формування національної фінансової безпеки, визначив методологію оцінки рівня фінансової безпеки та запропонував механізм її формування. З.В. Герасимчук, А.І. Шевцов та М.М. Єрмошенко особливу увагу звернули на проблеми розвитку фінансової безпеки країни. Основні напрями забезпечення стабільності фінансового сектору економіки визначені О.М. Судаковою та С.В. Міщенко.

Але деяким теоретико-методологічним аспектам розвитку фінансової безпеки держави все-таки приділено недостатню увагу. Так, вимагає більш глибокого осмислення питання щодо потенціалу національної фінансової безпеки або її складових, формування оптимальної моделі управління фінансовою безпекою та формулювання критеріїв забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави, що й обумовлює актуальність даної проблеми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У зв'язку з тим, що створення ефективного механізму забезпечення фінансової складової економічної безпеки України передбачає чітке визначення реальних та потенційних загроз у фінансовій сфері, а також наявних та необхідних ресурсів для їх нейтралізації, то завданням дослідження статті є формування дієвої системи фінансової безпеки країни, що передбачає з'ясування і систематизацію подій, настання та здійснення яких прямо або опосередковано може становити загрозу фінансовій системі та фінансовому сектору національного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансова складова економічної безпеки в сучасних умовах має бути спрямована на оздоровлення фінансової системи, а на її основі економіки суб'єктів народного господарства, збереження незалежності і недопущення захоплення національної економіки іноземним капіталом. Проблема забезпечення фінансової стабільності сьогодні виходить за національні межі. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають масштаби мобільності капіталу та посилюється інтенсивність його обігу [10, с. 80-85].

Національна фінансова безпека є надзвичайно складною системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру, а саме: бюджетна та боргова безпека, фінансова безпека банківської системи, валютна, грошово-кредитна, інвестиційна безпека та фінансова безпека фондового ринку. Тому концепція та стратегія розвитку фінансової безпеки України повинні знаходити відображення в бюджетній, борговій, банківській, валютній, грошово-кредитній, фондовій та інвестиційній політиці країни.

Під бюджетною безпекою слід розуміти стан платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів та видатків державного або місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів. Бюджетна безпека визначається розміром державного бюджету, перерозподілом валового внутрішнього продукту, розміром дефіциту, масштабами бюджетного фінансування, виконанням бюджету. Тому розбалансування державного бюджету в результаті розриву між законодавчо встановленими державними зобов'язаннями й наявними фінансовими ресурсами викликає загрозу елементам фінансової безпеки. Наслідком розбалансування є бюджетні суперечності і відсутність достовірного прогнозування макроекономічних показників, на основі яких розраховується державний бюджет України [2, с.76-83].

Боргова безпека держави – рівень внутрішньої й зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості обслуговування і ефективності використання внутрішніх

чи зовнішніх запозичень, достатній для вирішення соціально-економічних потреб України. Відповідний рівень боргової безпеки дає змогу зберегти стійкість фінансової системи до внутрішніх або зовнішніх загроз, забезпечити відносну незалежність держави, зберігаючи при цьому економічну можливість здійснювати виплати без загрози втратити суверенітету, підтримуючи рівень платоспроможності або кредитного рейтингу [4, с. 128-134].

Фінансову безпеку банківської системи треба розглядати в двох аспектах. По-перше, з точки зору наслідків її фінансової діяльності для України в цілому або контрагентів. По-друге, з точки зору недопущення та відвернення реальних чи потенційних загроз фінансовому стану банківської системи, Національному банку України або банківським установам. В цілому суть банківської безпеки держави полягає у забезпеченні раціонального використання потенціалу, створенні сприятливих умов для реалізації інтересів банківських установ, попередженні внутрішніх чи зовнішніх загроз банківській системі і створенні умов стабільного розвитку [6, с. 36-45].

Валютна безпека країни означає, по-перше, ступінь забезпеченості держави валютними цінностями, достатніми для формування та підтримки позитивного сальдо платіжного балансу, накопичення обсягу валютних (золотовалютних) резервів України, підтримання стабільності національної грошової одиниці та виконання зобов'язань міжнародних договорів; по-друге, стан курсоутворення, який захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках та створює умови для розвитку вітчизняного експорту, масштабного припливу в Україну іноземних інвестицій або глобальної інтеграції України у світову економічну систему [7, с. 98-105].

Грошово-кредитна безпека – такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю ресурсів і таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання або підвищення реальних доходів населення. При цьому величина позичкового процента повинна бути достатньою для насичення трансакційного попиту на гроші і переходу до політики «довгих грошей», а розмір грошової маси має бути достатнім для обслуговування господарських оборотів [10, с. 84].

Інвестиційна безпека припускає досягнення інвестиційного рівня, що дає змогу задовольняти потреби національної економіки у капітальних вкладеннях із урахуванням ефективного використання або повернення інвестиційних ресурсів, оптимального рівня співвідношення між розмірами іноземних інвестицій в країну і вітчизняних за кордон та підтримання позитивного платіжного балансу держави. Водночас, з точки зору забезпечення фінансової безпеки, формування системи інвестиційної безпеки потрібно здійснювати з урахуванням дотримання виваженої бюджетної, боргової, банківської, валютної та грошово-кредитної політики [1, с. 220-228].

Складним є становище на фондовому ринку. Ефективність державного регулювання на фондовому ринку є низькою, про що свідчать незначні обсяги фондового ринку, а також суттєві деформації корпоративних відносин в Україні, що відчувається у переділах власності чи корпоративних конфліктах. Фінансова безпека фондового ринку – це оптимальний обсяг його капіталізації, що здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, посередників (брокерів), ресстраторів, депозитаріїв, зберігачів і держави в цілому. Оцінюючи безпеку фондового ринку України, необхідно вести мову про безпеку ринку державних цінних паперів та ринку корпоративних цінних паперів [3, с. 73-84].

Тому фінансова стабільність України повинна базуватися на ефективному механізмі забезпечення фінансової складової національної економічної безпеки, що є системою організаційних і інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження або ліквідацію загроз фінансовій безпеці країни (рис. 1). Враховуючи нормативно-правові засади й концептуальні підходи до суті фінансової безпеки держави, можна визначити, що об'єктом фінансової складової національної економічної безпеки є фінансова система держави, а конкретніше – усі її сфери і ланки: суб'єкти господарювання, території і регіони, суспільство (інтелектуальні та матеріальні цінності).

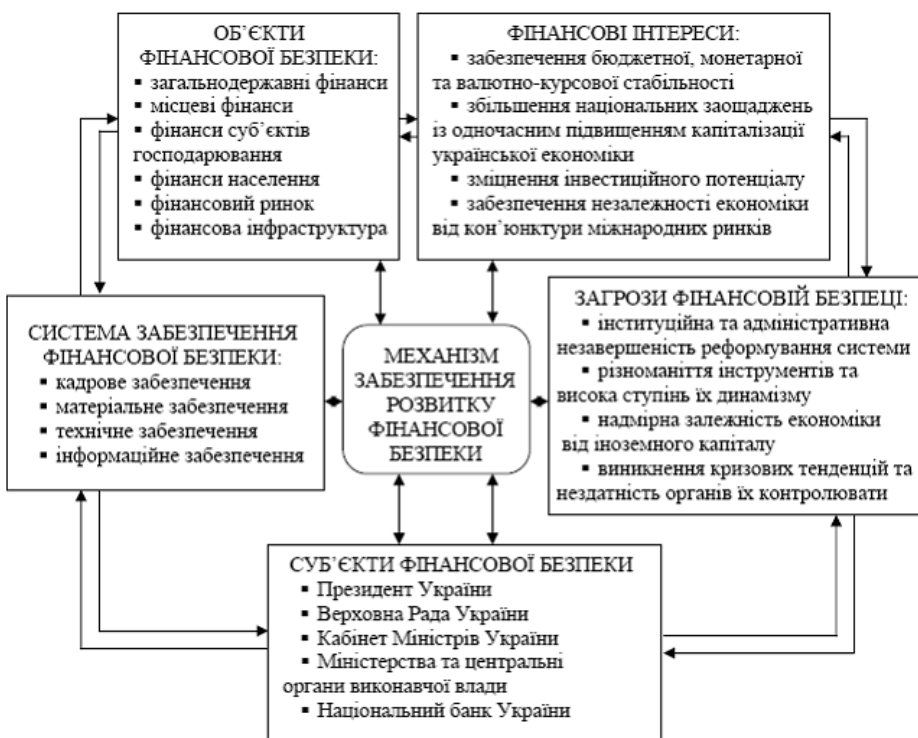

Рис. 1. Механізм забезпечення розвитку фінансової безпеки України

Суб'єктами забезпечення національної фінансової безпеки є: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства та центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції та Прокуратура України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Значення фінансової складової економічної безпеки для національного господарства полягає в здатності ефективного управління перерахованих органів, що представлена на рис. 2.

Крім того, системно-функціональний підхід до дослідження функціонування фінансової безпеки потребує окреслення пріоритетних національних фінансових інтересів та реальних або потенційних загроз фінансовим інтересам, а відтак, фінансовій безпеці. Фінансові інтереси – найскладніша сукупність відносин між національними, закордонними та міжнародними господарюючими суб'єктами з приводу створення або використання грошових фондів з метою виробництва, розподілу та споживання валового внутрішнього продукту країни, спрямованих на розвиток народного господарства як цілісної і конкурентоспроможної системи, що задовольняє потреби населення та держави [9, с. 288-296].

Рис. 2. Обов'язки інституційно-правових структур щодо забезпечення фінансової безпеки України

Пріоритетними національними інтересами у фінансовій сфері країни можна вважати [8, с. 78-88]:

посилення взаємозв'язку фінансової політики і основних напрямів соціально-економічного розвитку держави;
забезпечення бюджетної дієздатності країни, валютно-курсової і монетарної стабільності;
зміцнення банківської системи та збільшення національних заощаджень із одночасним підвищенням рівня капіталізації української економіки;
зміцнення інвестиційного потенціалу і підвищення інноваційної активності суб'єктів вітчизняних підприємств;
реформування фінансового ринку й забезпечення незалежності економіки України від кон'юнктури міжнародних фінансових ринків;
мінімізація впливу світових фінансових криз на національну фінансову систему України.

Створення механізму забезпечення фінансової складової національної економічної безпеки України передбачає чітке визначення джерел реальних або потенційних загроз фінансовій сфері, а також наявних або необхідних ресурсів для їх нейтралізації. Формування дієвої системи фінансової безпеки передбачає з'ясування та систематизацію подій, настання та здійснення яких прямо або опосередковано може становити загрозу фінансовій безпеці і фінансовому сектору національного господарства.

Узагальнюючи різні позиції щодо загроз фінансовій безпеці держави, а також аналізуючи норми вітчизняного законодавства у цій сфері, джерела потенційних та наявних загроз можна поділити на внутрішні та зовнішні. Внутрішні загрози породжуються в основному неадекватною фінансовою політикою, елементарними прорахунками органів державної влади, помилками і зловживаннями в управлінні фінансовою системою держави (рис. 3). Однак у сучасних умовах особливу роль відіграють зовнішні загрози. Серед причин виникнення зовнішніх загроз безпеці України слід виділити наступні [5, с. 113-119]:

постійне збільшення маси капіталів, рухливість яких створює напружену обстановку;
різноманіття фінансових інструментів та високий ступінь їх динамізму;

взаємопроникнення внутрішньої або зовнішньої політики держав, які усе більше залежать від світових фінансів (економісти визнають, що глобальна система більше не проводить межю між внутрішньою і зовнішньою економічною політикою країни, обидві вони проникають один в одного та формують одне одного по мірі того, як глобальні ринки переносять наслідки внутрішньої політики на економіку інших країн);

надмірна залежність національних економік, зокрема бюджетного сектору країни, від іноземного короткострокового капіталу, що робить фінансові системи вразливими;

наростання нестійкості світової фінансової системи, виникнення кризових тенденцій і нездатність фінансових інститутів, зокрема міжнародних, ефективно їх контролювати.

Рис. 3. Джерела формування загроз фінансовій безпеці України

Сучасна динаміка фінансових процесів в Україні та світі зумовлює потребу формування ефективної системи захисту національних інтересів і забезпечення економічної, зокрема фінансової, безпеки національного господарства країни. Але зважаючи на те, що фінансова безпека не є статичною (на систему безпеки впливає конкретна ситуація, що складається на етапі економічного розвитку суспільства), то механізм забезпечення фінансової безпеки України має включати такі структурні елементи [7, с. 98-108]:

моніторинг національної економіки з метою виявлення або прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз інтересам об'єктів фінансової безпеки господарства; розрахунок гранично допустимих значень показників, перевищення яких може проковувати фінансову нестабільність та фінансову кризу економіки; діяльність органів державної влади щодо виявлення та попередження загроз фінансовій складовій національної економічної безпеки України.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У статті досліджено фінансова складова національної економічної безпеки, що відображає стан або готовність фінансової системи держави до своєчасного та надійного фінансового забезпечення економічних потреб органів державної влади й ринкових інститутів у розмірах, достатніх для підтримки необхідного рівня економічної безпеки.

На підставі проведеного дослідження визначено пріоритетні інтереси у фінансовій сфері національної економіки, здійснено відстеження чинників, які викликають загрозу фінансовій складовій національної економічної безпеки, запропоновано заходи щодо їх попередження і проаналізовано взаємопов'язаність складових цієї складної та внутрішньої будовою і ієрархічною розкомпозицією структури.

Крім цього, вперше сформовано механізм забезпечення розвитку фінансової складової економічної безпеки, який є системою організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження та ліквідацію загроз фінансовій безпеці України.

Література.

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: [монографія] / О.І. Барановський. – К.: Фенікс, 2012. – 338 с.
2. Геєць В. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон і підприємство: [монографія] / В. Геєць, О. Черняк. – К.: Інжек, 2010. – 240 с.
3. Герасимчук З.В. Роль фінансової безпеки у реалізації цілей регіону / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович // Економічна теорія. – 2011. – № 2. – С. 73-84.
4. Губський Б.В. Економічна безпека країни: методологія виміру, стан або стратегія забезпечення: [монографія] / Б.В. Губський. – К.: Либідь, 2012. – 322 с.
5. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: [навч. посіб.] / М.М. Єрмошенко. – К.: КНТЕУ, 2013. – 399 с.
6. Міщенко С.В. Критерії і показники оцінки стабільності функціонування фінансового сектору / С.В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2012. – № 6. – С. 36-45.
7. Мунтіян В.І. Економічна безпека країни: [монографія] / В.І. Мунтіян. – К.: Кондор, 2012. – 302 с.
8. Судакова О.М. Фінансова складова економічної безпеки підприємства / О.М. Судакова // Схід. – 2013. – № 4. – С. 78-88.
9. Сухоруков А.І. Сучасні проблеми фінансової безпеки країни: [монографія] / А.І. Сухоруков, С.Т. Пиріжкова. – К.: НІПМБ, 2010. – 340 с.
10. Шевцов А.І. Актуальні проблеми економіки України в контексті світової фінансової кризи / А.І. Шевцов, Г.І. Мерніков // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 1. – С. 80-85.

References.

1. Baranovskiy, O.I. (2012), Financial security [Finansova bezpeka], Feniks, Kyiv, 338 p. (ukr)
2. Geiets, V.M., Chernyak, O.I. (2010), Modeling of economic security: state, region and enterprise [Modelyuvannya ekonomichnoyi bezpeky: derzhava, rehion ta pidpryemstvo], Inzhnek, Kyiv, 240 p. (ukr)
3. Herasimchuk, Z.V., Vakhovich, I.M. (2011), The role of financial security in the implementation of sustainable in the region [Rol finansovoy bezpeky u realizatsiyi tsiley rehionu], Ekonomichna teoriya, No 2, pp. 73-84. (ukr)
4. Gubskiy, B.V. (2012), The economic security of Ukraine: the methodology of measurement, status and strategy ensure [Ekonomichna bezpeka krayiny: metodolohiya vymiru, stan ta stratehiya zabezpechennya], Lybid, Kyiv, 322 p. (ukr)
5. Yermoshenko, M.M. (2013), Financial security state: national interests, real hreats, strategy software [Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiya zabezpechennya], KNTEU, Kyiv, 399 p. (ukr)
6. Mishchenko, S.V. (2012), Criteria and indicators for assessing the stability of the financial sector [Kriteriyi i pokaznyky otsinky stabilnosti funktsionuvannya finansovoho sektoru], Visnyk NBU, No 6, pp. 36-45. (ukr)
7. Muntiyani, V.I. (2012), Economic security of the country [Ekonomichna bezpeka krayiny], Kondor, Kyiv, 302 p. (ukr)
8. Sudakova, O.M. (2013), The financial component of economic security [Finansova skladova ekonomichnoyi bezpeky pidpryemstva], Skhid, No 4, pp. 78-88. (ukr)
9. Sukhorukov, A.I., Pyrizhkova, S.T. (2010), Modern problems of financial security [Suchasni problemy finansovoyi bezpeky krayiny], NIPMB, Kyiv, 340 p. (ukr)
10. Shevtsov, A.I., Merimikov, H.I. (2013), Ukraine economic problems in the context of the global financial crisis [Aktualni problemy ekonomiky Ukrainy v konteksti svitovoyi finansovoyi kryzy], Stratehichni priorytety, No 1, pp. 80-85. (ukr)

Стаття надійшла до редакції 20.11.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"